

Küsimusleht nr. 107

VILJAPEKS.

Antud küsimusleht on koostatud täiendava materjali saamiseks viljapeksuvahendite ja -viiside kohta. Vastused allpool toodud küsimustele on väga vajalikud Baltimaade ajaloolis-etnograafilise atlase koostamiseks.

1. Kes peksid teie ümbruses viimati (ja millal) ilma masinata rukist, suvivilja? Kas oli selleks mingeid erilisi põhjusi (katuseõlgedeks, seemneks, sõjaolude tõttu jne.)?

2. Kui pikk oli vanasti viljapeksuperiood? Kas peksti kogu vili ühtejärke ära või tuli mingil põhjusel (kiire teiste töödega jne.) vahet pidada? Milliseks kuupäevaks taheti lõpetada rukki-peks, suviviljapeks?

3. Millal toimus vilja rehetas kuivamapanek — ahtmine (hommikul, keskpäeval, õhtul) ja kui kaua ühte ahet kuivatati? Mitu korda tuli harilikult selle aja jooksul ahju kütta? Millal hakati rabama, millal peksma (öösel, hommikul jne.)? Millised muudatused on nendes küsimustes hilisemal ajal toimunud?

4. Kas rukist rabati teie ümbruses vastu seina või vastu pinki lüües või mõnel muul viisil? Pingi kohalik nimetus? Millal rabati viimati rukist?

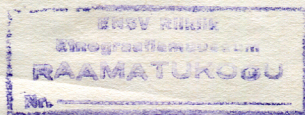
5. Kas rukist on pärast rabamist alati varda või koodiga pekstud? Kui ei, siis millal ja mis põhjustel jäi peksmine ära?

6. Kas tuntakse tüvelöömist? Kuidas ja kes seda tegi? Kas tüvelöömine on alati tavaks olnud?

7. Kuidas asetati rabatud rukkivihud rehe alla maha (rööbiti, ringikujuliselt, viljapead sisse- või väljapoole, või kuidagi teisiti) ja miks just selliselt? Kuidas nimetati maha pandud vilja (lademed, laed, laeted jne.)?

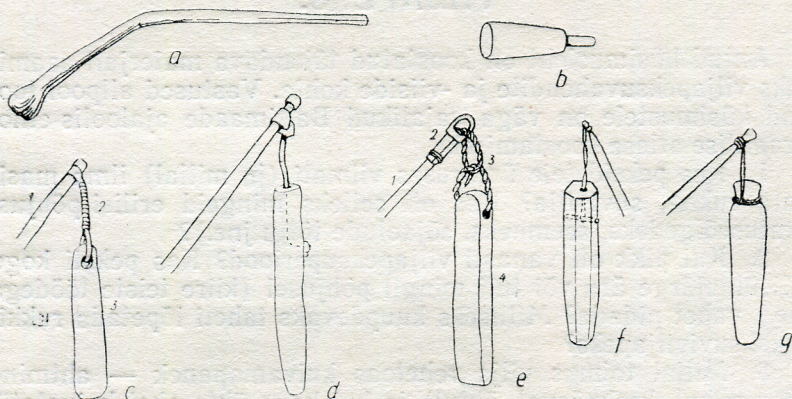
8. Kas pandi maha korraga üks või mitu ladet? Millest sõltus lademete arv ja suurus: kas rehealuse suuruselt, inimeste arvust või millestki muust?

9. Millist viljapeksuriista (vt. joon. 1) kasutati lademe peksmisel ja kuidas seda nimetati (vart, varp, nui, koot, pint jne.)? Kui teie ümbruskonnas levinud peksuriist erines joonisel olevast, siis joonistage või kirjeldage seda täpsemalt.

10. Kas on ühest puust peksunui (vt. joon. 1 a) asemel võetud tarvitusele kahest osast koosnev peksunui (vt. joon. 1 c, d, e, f, g) või vastupidi? Millal seda tehti ja mis põhjusel?

11. Millised nui ja varre kinnitussviisid (vt. joon. 1) olid teie poolt tarvitusel? Mis põhjusel eelistati üht või teist kinnitussviisi? Missugune pidi olema nui kuju ja miks?

Joonis 1.

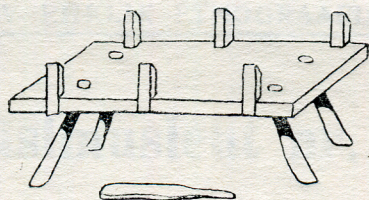
12. Loendage koodi (pinda) osade nimetused joon. 1 märgitud numbrite järjekorras.

13. Kuidas nimetati lademe peksmist (kooditamine, nuamine, pintamine jne.)?

14. Mitu inimest oli harilikult rukkipeksu juurde korraga tarvis? Millised olid iga inimese ülesanded? Mida tegid mehed, naised, lapsed?

15. Kuidas nimetati rabamisel saadud teri, peksmisel saadud teri?

16. Kas ja kui laialt on lademe peksmise asemel kasutatud joon. 2 kujutatud või mõne muu ehitusega (lisage joonis) rukkipeksu vinki ja kuidas toimus selle pekmine? Kuidas asetati sinna vihud ja millega peksti (nuiadega, pikkade puust kepidega jne.)? Miks eelistati sellist peksuviisi harilikule koodiga peksmisele? Kas mäletatakse selle tarvituseletuleku aega?

Joonis 2.

17. Kuidas nimetati peksmiseks maha pandud suvivilja (pahmas, lade, tapen, tapa jne.)? Kuidas see maha laotati ja kas oli sellel mingi kindel kuju?

18. Kuidas nimetati suvivilja peksmist (pahmamine, tallamine, sökutamine jne.)?

19. Kas teie pool toimus pahmamine harilikult hobustega, hobuse + vankriga, härgadega, reherulliga või mõnel muul viisil? Milliseid muudatusi sellel alal mäletatakse? Miks need muudatused aset leidsid?

20. Kirjeldage, kuidas toimus hobustega pahmamine. Mitu hobust tallasid pahmast? Kuidas käisid hobused pahmal (kõrvuti, üksteise järel) ja miks just nii? Kuidas toimus pahma kergitamine, puistamine, pööramine jne.? Mis on mauk?

21. Mitme härjaga harilikult pahmati? Kuidas käisid härjad pahmal (kõrvuti — ühendatud ikke või ohelikuga; üksteise järel või hoopis vabalt)? Kes härgi pahma tallamisel juhtis ja kuidas seda tehti?

22. Mitu inimest oli harilikult suvivilja peksmise juures korraga tarvis? Mida tegid mehed, naised, lapsed?

23. Kas on pärast pahmamist suvivilja pekstud veel varda või koodiga? Milleks oli see vajalik ja kuidas seda peksmist kutsuti? Mis on ivamine?

24. Kas oli kasutusel eriline rehereha ja milline ta oli? Milleks teda kasutati?

25. Kuidas koristati ära läbipekstud rukkiõled ja suvivilja-põhk? Kas selleks oli mingeid erilisi kandmise abinõusid? Kuhu õled ja põhk pandi?

26. Missuguste vahenditega toimus herneste, ubade, lina- ja ristikheinaseemne, köömnete jne. peksmine?

Koostaja E. Karu

